Monopolizarea opiniei publice şi funcţia critică a mass-media

Constantin Ilaş

Introducere

A devenit deja demult indiscutabilă ideea conform căreia rolul agorei antice este jucat în modernitate nu atât de către Parlament, cât mai ales de către mass-media. Sănătatea mediilor de informare în masă nu-i poate fi nimănui indiferentă, poate în aceeaşi măsură în care sunt de dorit pentru democraţie o justiţie independentă şi dreaptă sau o clasă politică necoruptă ori instituţii statale funcţionale. Nietzsche spunea la un moment dat că nu avem un alt mijloc pentru a acţiona bine decât pe acela de a gândi corect. Or, pentru gândirea corectă, adică pentru posibilitatea de a anticipa în detaliu ceea ce urmează să faci, decisive sunt informaţiile prealabile. Dacă acestea din urmă nu sunt obţinute pe cont propriu, devine de la sine înţeleasă nevoia ca mediile de informare să fie imparţiale şi obiective, după cum trebuie să asigure un acces liber şi egal la exprimare tuturor opiniilor (fapt care, bineînţeles, nu conferă prin el însuşi în mod automat o valoare egală tuturor opiniilor).

Valoarea centrală a democraţiei este libertatea fiecăruia dintre noi, iar aceasta se întemeiază pe liberul arbitru, pe judecata şi hotărârile noastre luate în chip independent. În măsura în care considerăm această cerinţă la modul absolut, aceasta ar însemna că în privinţa chiar şi a celui mai mărunt fapt fiecare dintre noi ar trebui să întreprindă o investigaţie pe cont propriu. Firește, aşa ceva este imposibil, căci s-ar paraliza decizia şi acţiunea pe termen nedefinit, adică cel puţin până la aflarea adevărului. De aici rezultă faptul că nu numai sănătatea mediilor de informare este hotărâtoare, ci şi încrederea cetăţenilor cu privire la acestea. De altfel, aceste aspecte sunt interdependente, întrucât orice derapaj în sănătatea mediilor de informare atrage sau ar trebui să atragă după sine neîncrederea cetăţenilor. Totodată de la sine înţeles este şi ceea ce ştiu demult oamenii politici, şi nu numai ei, anume: cine stăpâneşte şi formează opinia publică stăpâneşte şi modelează gândirea şi, în consecinţă, acţiunea.

Ca atare nu ni se pare întru totul ilegitimă chestiunea: cine şi cum anume veghează asupra *câinelui de pază* al democraţiei ? Nu pledăm aici pentru ca eventualele exigenţe exprimate în legătură cu sănătatea presei să devină corp pentru o lege mass-media, ca în Ungaria, de exemplu. Vom lua sănătatea mediilor de informare drept simptom pentru virilitatea democraţiei şi al democratizării reale. Pentru aceasta, adică pentru felul în care sănătatea mass-media poate fi luată ca simptom al trăiniciei unei democraţii, este de ajuns să ne uităm către democraţiile funcţionale din Occident, pentru a

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)

remarca grija şi preocuparea constantă a oamenilor politici pentru ca încrederea opiniei publice în reputaţia lor să rămână intactă, neştirbită, şi totodată la cât de rapid, drastic şi ferm este sancţionat un om politic atunci când credibilitatea lui este şifonată prin dezvăluirea întemeiată pe probe a unor fapte care nu cadrează cu statutul de persoană publică. De altfel, ne interesează nu atât de mult sănătatea, cât mai ales bolile, urgenţele şi pericolele care afectează ori pot afecta mass-media. Important este faptul ca derapajele inerente care apar în funcţionarea mediilor de informare să nu afecteze decisiv şi în integralitatea sa spaţiul public. Credem că este de dorit, pentru sănătatea mediilor de informare, un anume grad de disfuncţionalitate al lor care să menţină treze discernământul, luciditatea şi circumspecţia opiniei publice cu privire la potenţialele derapaje în informarea onestă a cetăţenilor.

Or, noi credem că intelectualii sunt cei chemaţi să vegheze asupra acestor boli ale *câinelui de pază* al democraţiei. A veghea asupra... înseamnă a le depista, a le formula, a atrage atenţia asupra lor, a le expune ca prioritate publică urgentă, a le indica locul şi formele de manifestare şi a formula judecăţi de valoare care să conducă la discreditarea sau etichetarea ca nefrecventabil pentru acele ziare, reviste, posturi de radio ori TV care prezintă semnele îmbolnăvirii. De ce tocmai intelectualii trebuie să fie „anticorpii"? Odată, pentru că grija lor cea mai intensă priveşte *libertatea jocurilor cu ei înşişi*, adică libertatea de a investiga oricât şi nestingheriţi ce se petrece cu ei pe această lume; în al doilea rând, mulţumită acestei griji, intelectualul devine excesiv de prudent, precaut şi prevăzător cu privire la orice ar putea veni peste această libertate dinspre spaţiul public şi ar putea s-o vătămeze. Exprimat frust: intelectualii sunt chemaţi şi pot veghea întrucât cultura lor, care nu înseamnă altceva decât familiarizarea temeinică şi îndelungată cu cele pe care le poate face omul semenului său şi cu cele ce s-au petrecut deja prin istoria universală, îi face să fie temători în sensul cel mai nobil al paranoiei, adică să deţină o sensibilitate exagerată („văz enorm şi simţ monstruos") cu care anticipează toate tipurile de pericole şi primejdii actuale, viitoare, posibile, reale sau chiar închipuite. Am putea chiar supralicita, spunând că funcţia socială a intelectualului nu este alta decât aceea de a *experimenta frica* în toate formele şi manifestările posibile, fapt care-i conferă posibilitatea de a imagina, de a vedea şi anticipa pericole acolo unde privirea simţului comun nu ar putea bănui că există.

În ceea ce priveşte ţara noastră, şi poate toate ţările ieşite în 1989 din fostul bloc comunist, intelectualii au trebuit să-şi asume o sarcină suplimentară. Considerăm a fi plauzibilă opinia lui H. R. Patapievici, exprimată recent într-un supliment al revistei „22" şi anume că, citez cu aproximaţie: „comunismul ne-a adus şi a adus întreaga societate într-o stare de apolitism amorf, fiind neutralizată din punct de vedere politic"[1]. Cu alte cuvinte, un regim politic totalitar a reuşit să ne aducă din punct de vedere politic la o veritabilă stare de natură. În consecinţă, intelectualii au trebuit să-şi asume şi sarcina de a fixa priorităţile agendei spaţiului şi treburilor publice.

Sarcina pe care ne-am propus-o aici constă dintr-o analiză comparată a problemelor şi urgenţelor mass-media aşa cum au fost acestea depistate şi formulate de către intelectuali în revista „22". Materialul asupra căruia am aplicat această analiză e

[1] Horia R. Patapievici, „România a ratat complet ideea statului minimal", *22* Plus 306 (2010), http://www.revista22.ro/articol-9184.html (accesat 6.01.2010) .

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)

prezentat de câteva numere luate aleatoriu din colecţia revistei; mai exact, 15 numere din perioada 1990–1992 şi alte 15 numere din perioada 2009–2010. „Selecţia" aleatorie are rolul de a configura o relativă dimensiune statistică, adică pentru a verifica dacă urgenţele privitoare la mass-media sunt într-adevăr recurente, adică dacă sunt cu adevărat priorităţi şi nu doar simple reacţii determinate de vreo întâmplare sau alta fără reverberaţii asupra întregii comunităţi pe o perioadă mai lungă. Din punctul de vedere al metodei, am adoptat o „privire de extraterestru", considerând că tot ce-a mai rămas din civilizaţia românească sunt numerele revistei "22" cercetate. Altfel spus, am încercat pe cât ne-a stat în putinţă să ne supunem „lucrului însuşi" şi să-l exprimăm. Totodată, suntem lucizi cu privire la faptul că dacă anumite urgenţe şi teme recurente în anii '90-'92 nu mai apar şi în 2009 sau 2010, aceasta nu înseamnă şi faptul că problema depistată a fost soluţionată, ci poate că este doar mai puţin urgentă decât altele. Am lăsat deoparte ipoteza seducătoare vizând măsura în care revista „22" a contribuit la democratizare: este destul de complicat să verifici dacă, cum şi care au fost preluate şi concretizate, legislativ sau altfel, de către oamenii politici, temele şi priorităţile considerate urgente şi absolut necesare de către intelectuali. Este de ajuns să ne amintim cât de defectuos legislativ şi practic funcţionează CNSAS pentru a vedea cât de deliberat „distorsionat" a fost preluat de către politicieni proiectul deconspirării Securităţii ca poliţie politică şi a accesului la dosare. Sau, în ce măsură poate fi luat discursul din Parlament al preşedintelui cu privire la condamnarea comunismului drept punct culminant, deşi doar simbolic în absenţa unei bune şi efective legi a lustraţiei, al faptului că intelectualii au reuşit să fixeze cu succes anumite teme şi priorităţi ale agendei publice?

Putere şi televiziune: telerealitatea

22 decembrie 1989: România trece brusc de la controlul politic şi cenzura ideologică depline exercitate de către partidul comunist şi de securitate asupra tuturor mijloacelor de comunicare în masă, la un maraton de transmisiuni în direct, adică de la ideologizarea totală a realului la faptul brut transmis live. Probabil aşa s-ar putea explica dependenţa crescută de televiziune care se mai constată încă la noi. Şi poate că ar trebui să recunoaştem: a fost momentul ideal, romantic şi glorios şi pentru politic şi pentru mass-media, pentru că niciodată de atunci nu s-a mai guvernat în direct şi la vedere şi niciodată de atunci mass-media n-a mai oferit cel puţin sentimentul participării directe a populaţiei la actul guvernării. În acea vreme, ştiţi bine, orice informaţie difuzată pe post conducea aproape automat la o reacţie promptă a populaţiei, în stradă.

Contextul general în care a activat mass-media în anii '90-'92 poate fi schiţat prin inventarierea succintă a temelor recurente din revista „22": nevoia de aflare a adevărului cu privire la evenimentele din decembrie 1989 şi a mineriadei din 13-15 iunie 1990, şi legată de acestea nevoia de a descoperi, de a judeca şi de a pedepsi individual pe cei responsabili; înfiinţarea Alianţei Civice şi priorităţile acesteia; liberalizarea preţurilor şi privatizarea; supravieţuirea structurilor şi a mentalităţilor comuniste; revenirea foştilor activişti de partid şi a slujitorilor Securităţii pe piaţa opiniei publice; problema autonomiei universitare; recuperarea trecutului şi a memoriei; „independenţa"

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)

Televiziunii Române Libere; procesul comunismului; riscul desfiinţării Uniunii Scriitorilor. De asemenea, nu vom putea stărui asupra tuturor urgenţelor mass-media semnalate de către intelectuali, dar o schiţă rapidă poate configura o imagine de ansamblu a problemelor cu care se confrunta presa, urmând ca noi să ne oprim doar asupra celei mai stringente. Numărul 42 (92) din anul 1991 al revistei „22" are în antet un titlu mare: „Presa în pericol!", iar editorialul Gabrielei Adameşteanu, „Cifre, nu fraze" inventariază sec problemele cu care se confrunta revista „22", şi în general presa scrisă: scăderea tirajului (*22*, de la 100.000 de exemplare în ianuarie 1991 la 37.000 în august); lipsa de control asupra difuzării (Rodipet reţinea sume mari pentru exemplarele nevândute, dar nu exista de fapt un control asupra retururilor); proliferarea presei tabloide incipiente; diferenţele dintre preţul de cost plus preţul de difuzare şi preţul de vânzare (12,75; 4,75; 10 lei); faptul că principalul difuzor, Rodipet-ul, era controlat de către stat şi nu exista o reţea de difuzare naţională particulară capabilă s-o concureze pe cea de stat; apelul la un difuzor particular a cauzat pierderi de un milion de lei revistei (pachetele de ziare au fost găsite nedesfăcute, intacte, nedifuzate; scandalul „Cassandra"); blocaj financiar în recuperarea datoriei cu pierderi datorate şi ratei inflaţiei; discreditarea de către Preşedintele în funcţie, Ion Iliescu, a unei „anumite părţi a presei" şi apariţia unei alte părţi a presei menită să atace opozanţii puterii; creşterea preţului hârtiei şi a tipăririi (de patru ori din primăvară până în toamnă), aşadar riscul falimentului pentru publicaţiile care nu şi-au mărit preţul de vânzare peste preţul de cost pentru a rămâne accesibile unui public cât mai larg; pericolul „unanimităţii", adică faptul că, în absenţa presei independente, în spaţiul public ar putea ajunge doar „informaţiile" pe care le transmitea radio-televiziunea română şi presa scrisă controlată de Guvern şi partidul majoritar, FSN; este totodată recunoscută libertatea presei (faptul că nu s-au mai spart ferestrele redacţiilor; nu s-au mai distrus maşini de scris şi fax-uri; n-au mai fost agresaţi oamenii redacţiilor doar pentru că purtau legitimaţiile unei „anumite părţi a presei": referinţa este la „mineriada" din 13-15 iunie 1990); legea care ameninţa să cumînţească o „anumită parte a presei"[2]; faptul că asociaţiile ziariştilor, sindicale şi profesionale, au căzut de acord cu privire la o Lege a Presei ignorată însă de către Parlament[3], care avea un alt proiect.

Urgenţa majoră a mass-media din România în anii 1990–1992 este rezumată exemplar într-un articol care aminteşte de un interviu a lui Vartan Arachelian cu Regele Mihai, „difuzat ca printr-un miracol"[4] la Televiziunea Română în timpul campaniei electorale din aprilie 1990. Cu alte cuvinte, în anii '90 era nevoie de miracole pentru ca o informaţie de interes public, dar care nu convenea puterii FSN, să ajungă să fie difuzată la Radio-Televiziunea Română. Aşadar, chestiunea cea mai urgentă pentru intelectuali în ceea ce priveşte mass-media a fost faptul că cel mai important mijloc de comunicare în masă, TVR, era controlat de către puterea politică. Şi, deşi fiind un

[2] Alina Mungiu, „Faceţi acordul măcar la Legea Presei", *22*, 49, 1990, p. 13 (articolul face parte dintr-o pagină dedicată unui an de la libertatea cuvântului, realizată de Alina Mungiu).

[3] Mungiu, „Faceţi acordul", 13. Despre o nesupunere civilă la această eventuală lege a presei scrie şi Victor Ivanovici, în articolul „Nesupunerea civilă", *22*, 24, 1991, p. 4.

[4] Mihnea Moroianu, „Statuia Comandorului", *22*, 5, 1991, p. 4.

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)

serviciu public, nu respecta principiul egalităţii de tratament[5] astfel încât opoziţia politică, precum şi cei care aveau alte opinii decât puterea politică, nu aveau acces la exprimarea opiniilor lor pe canalul dominant de comunicare în masă. În consecinţă, opinia publică era modelată exclusiv de către putere, conform intereselor sale, iar populaţia era pusă în situaţia lipsei de alternativă, pentru că, de facto, opoziţia era „lipsită de mijloacele practice de a influenţa opinia publică”[6]. Or, în revista „22”, monopolizarea televiziunii publice de către Preşedinte, Guvern şi partidul majoritar este examinată şi denunţată în toate formele sale: de la discreditarea şi calomnierea publică a unor personalităţi incomode pentru putere[7] până la orchestrarea violenţelor de stradă prin intermediul TVR[8]; de la prezentarea de non-ştiri şi risipa timpilor de antenă cu emisiuni ridicole[9], până la minciuna organizată[10] şi gândirea unei legi a audiovizualului deliberat defectuoasă, pentru ca accesul opoziţiei la dreptul de antenă să devină imposibil[11]; de la faptul că „hiperbolizarea mişcărilor puterii”[12] şi prezentarea exclusivă a opiniilor puterii modelează în opinia publică o anumită „viziune” despre democraţie la încercarea eşuată de spargere a „blocadei” prin înfiinţarea primului post de televiziune independent, SOTI care să „contrabalanseze dezinformările televiziunii prin existenţa unei «tribune» a adevărului,... SOTI, care să fie «cheia succesului» în spargerea blocadei de minciuni oficial-televizate”[13]; de la nevoia de a elimina din TVR vechii activişti de partid, cenzorii şi slugile Securităţii la eliminarea deplină a controlului politic al TVR printr-o lege de organizare şi funcţionare prin care TVR să nu mai poată fi aservită puterii niciodată[14]. Or, în dezbaterea proiectului de lege a audiovizualului, Doru Cosma critică reglementarea incompletă şi lacunară a dreptului de antenă, care nu prevede modalităţile practice pentru aplicarea efectivă a legii: nu se arată care sunt beneficiarii dreptului de antenă, aşa cum prevăd legile din Franţa şi Statele Unite, după cum nu se arată nici în ce fel li se asigură acestora egalitatea de tratament în exprimarea opiniilor, după cum, de asemenea, se remarcă din mai multe articole ale proiectului „tendinţa de a favoriza formaţiunea politică aflată la putere”[15]; este criticat şi art. 36 din acelaşi proiect, care prevede „existenţa obligatorie a cel puţin unei persoane

[5] Doru Cosma, „Dreptul la antenă”, *22*, 9, 1991, p. 14:
[6] Bedros Horasangian, „Autoritate, autoritarism, autorităţi”, *22*, 5, 1991, p. 4.
[7] Dan Grigore, „Partitura calomniei”, *22*, 5, 1991, p. 12; Andrei Pleşu era „descoperit” la un „eveniment televizat pe programul I la o oră de maximă audienţă” drept „vinovatul, Marele Vinovat, autorul tuturor vânzărilor de ţară”.
[8] Bogdan Ghiu, „Sentimentul datoriei împlinite”, *22*, 24, 1991, p. 2; articolul aduce în atenţie şi demontează un film realizat de o companie „Media Pro”, bănuită a fi a lui Adrian Sârbu, şi televiziunea română, film intitulat „Iunie 1990 – 72 de ore”, prezentat pe 13 iunie 1991 la TVR, cu scopul de a legitima intervenţia violentă a minerilor în 14 şi 15 iunie în Piaţa Universităţii, prin aceea că prezenta denaturat şi mistificator doar evenimentele din 13 iunie şi doar din perspectiva autorităţilor.
[9] Alina Mungiu, „Diletantism jurnalistic de interes naţional”, *22*, 9, 1991, p. 2; Ştefana Steriade, „Televiziune şi democraţie”, *22*, 47, 1990, p. 4.
[10] Bedros Horasangian, „Minciuna organizată”, *22*, 24, 1991, p. 4.
[11] Cosma, „Dreptul la”, *22*, 9 , 1991, p. 14.
[12] Steriade, „Televiziune şi”, *22*, 47, 1990, p. 4.
[13] Andreea Pora, „Cazul SOTI”, *22*, 2 ,1992, p. 6.
[14] Dumitru Iuga, „Ce rol nefast a jucat Televiziunea!”, *22*, 45, 1990, p. 10.
[15] Cosma, „Dreptul la”, *22*, 9, 1991, p. 14.

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)

juridice publice care să transmită cu prioritate programele şi informaţiile provenite de la Parlament, Preşedintele României şi Guvern".

La aproximativ un an după mineriada din 13-15 iunie 1990, în rubrica „Ochiul de lemn"[16] Bogdan Ghiu avansează un concept, *tele-puterea*, menit să circumscrie sintetic relaţia dintre putere şi televiziunea publică, TVR. În acest concept era gândită „solidaritatea simbiotică" dintre cele două instituţii: „nu se poate spune cine pe cine creează, întreţine, dirijează", ele îşi află „fiecare esenţa în cealaltă printr-o reţea de trimiteri şi complicităţi care, pentru publicul privitor-văzător, ţine loc de realitate, ocupă locul realităţii". Or, pornind de la această ultimă remarcă a lui Bogdan Ghiu, s-ar putea spune că, cel puţin în ceea ce priveşte activitatea puterii, românii au avut de-a face nu cu o informaţie obiectivă, ci mai curând cu o *tele-realitate*. Eficacitatea acestei tele-realităţi au resimţit-o, cred, mai ales cei care, în încercarea de a demonta unul sau altul dintre zvono-sloganurile lansate de către TVR, în loc de informaţii şi de dezbateri, au ajuns la conflicte exacerbate chiar cu propria familie. Mai mult chiar, eficacitatea tele-realităţii a fost consfinţită cu sânge şi viaţă de om, după cum vom vedea. Cel de al treilea pilon, Securitatea, care a contribuit la construcţia tele-realităţii, spunea Bogdan Ghiu, a definit în mod esenţial maniera de manifestare şi a televiziunii, şi a puterii: „dependenţa de această a treia «instituţie» determină comportamentul contradictoriu al unei puteri şi al unei televiziuni care se arată parcă pentru a nu fi văzute... principiul de acţiune al televiziunii, al puterii, al tele-puterii este de a aboli tocmai distanţa, exterioritatea, spaţiul public, acţionând pe dinăuntru".

În numărul 24 din 21 iunie 1991 al revistei, în aceeaşi rubrică, Bogdan Ghiu conchide, pe linia trasată de conceptul de tele-putere: „nimic nu există dacă nu este arătat la televizor şi dacă nu este perceput decât aşa cum e arătat. Existăm numai prin şi pentru televiziune". De fapt, în acest articol este cerută demisia „conducerii televiziunii, de care atârnă tot restul", considerată responsabilă pentru difuzarea filmului amintit mai sus. Ne-am oprit asupra acestui articol pentru că critica filmului cu pricina dezvăluie contribuţia decisivă a TVR în orchestrarea violenţelor de stradă din 14-15 iunie 1990, de departe cel mai grav incident declanşat prin mass-media.

Intitulat „*Iunie 1990 – 72 de ore",* el reprezintă încercarea nereuşită de a legitima, la nivelul percepţiei, intervenţia, inutilă de altfel, a minerilor din 14 şi 15 iunie. Conform răspunsului unui miner la întrebarea „de ce au venit la Bucureşti?" – „am văzut la televizor"!: cu alte cuvinte, „nici minerii înşişi, de fapt, nu au putut explica de ce au venit". Filmul a fost difuzat pe 13 iunie 1991. În opinia lui Bogdan Ghiu, filmul confirmă indirect orchestrarea pusă la cale de către Ion Iliescu pentru evacuarea fenomenului intitulat Piaţa Universităţii, care a fost singura sursă de dezordine internă pentru puterea instalată la 20 mai 1990, dar care a deranjat cel mai mult prin intensa contestare a legitimităţii puterii: „la un alt nivel, între evenimentele de acum un an şi filmul despre ele de acum este o continuitate directă, „firul roşu" al minciunii... Alegând mutismul, puterea a vorbit mai clar decât se putea imagina: prin montaj şi decupare de imagini; încercând nu să lămurească – deşi era de ajuns să recunoască – ci, în

[16] Bogdan Ghiu, „S-o credem orbeşte?", *22*, 21, 1991, p. 2. Expresia „ochiul de lemn" era, bineînţeles, menită să sugereze simbolic realitatea pe care o voia construită puterea prin televiziune, făcând aluzie la expresia „limba de lemn".

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)

continuare, să incite. Din totalul de aproape o oră, 45 de minute au fost dedicate zilei de 13 iunie". Contribuţia TVR? Iată două extrase din raportul GDS cu privire la evenimente: în data de 13 iunie, „în jurul orei 14.30, un speaker de la Actualităţi citeşte un comunicat al Preşedintelui, în care se afirma că grupuri organizate sunt pe cale de a veni la anumite obiective de stat, printre care, probabil, Televiziunea, şi roagă forţele fidele democraţiei să apere aceste obiective. În jurul orei 17, se transmite pe post un comunicat al Guvernului cu conţinut asemănător. (...) Pe la ora 20.30, emisia se întrerupe cu totul, inclusiv mira, din decizia Ministerului Poştelor şi Telecomunicaţiilor. Lipsa de motivaţie tehnică a întreruperii a fost expusă într-un comunicat al Sindicatului Liber al Lucrătorilor din Televiziunea Română. Mai mult, orice telespectator ştie că, dacă are loc o defecţiune în studio, pe ecran apare mira, transmisia neoprindu-se de fapt"[17]. Trebuie reamintit că „întunericul de la televiziune"[18] a durat aproximativ 40 de minute[19] şi a întrerupt un meci de fotbal al campionatului mondial din Italia, 1990. Articolul lui Ghiu citează de asemenea raportul GDS. De altfel, critica acestui film dezvăluie şi maniera generală a TVR de a proceda în acei ani: montaj şi decupare de imagini, filmări doar din perspectiva „organelor", practica „omisiunii elocvente", etichetarea defăimătoare: ţigani, delicvenţi, golani, legionari, drogaţi, intelectuali – „pelicula cu pricina ilustrează un *stil* şi o *operă* – a unei televiziuni şi a unei puteri". De asemenea, din film „nu a putut trece neobservată contradicţia dintre realitate şi comunicatele oficiale. S-a putut vedea cu ochiul liber că nu a existat, contrar celor afirmate de Ion Iliescu, niciun fel de organizare, ci, din contră, un imens haos, că, adică, organizarea a fost de partea «celorlaţi» (a organelor, paranteza noastră), că, departe de a fi fost subiectul propriei lui acţiuni, omul de pe stradă a fost un obiect uşor modelabil. Că, în aceste condiţii, minerii au venit degeaba, când nu mai era nici un pericol."[20]

Ca o primă concluzie preliminară, se poate afirma că în anii '90–'92 în mass-media din România, cel puţin aşa cum îi apare imaginea de ansamblu în revista *22*, critica puterii şi a guvernării abia reuşea să se facă auzită şi aceasta doar în câteva cotidiene din presa scrisă sau în săptămânalul *22*. Faptul că intelectualii din GDS şi care semnau în *22* au fost constant atacaţi în ziarele puterii (*Azi*)[21] precum şi în cele care făceau pe faţă jocul puterii (*România Mare, Europa, Totuşi Iubirea*) trebuie luat ca expresie a faptului că au depistat de fiecare dată şi fără echivoc nu numai priorităţile reale ale României de atunci, ci au şi devoalat critic mişcările şi intenţiile puterii şi ale guvernării.

[17] http://www.revista22.ro/dosar-mineriada-1818.html.
[18] Bogdan Ghiu, „ Sentimentul datoriei împlinite", *22*, 24, 1991, p. 2.
[19] Cristian Tudor Popescu, „Spirala violenţei", 16 iunie 1990, *Adevărul,* An I, Nr. 144: „E lesne de înţeles că imaginile din seara aceea, transmise de TVR, şi mai ales lipsa oricăror imagini, vreme de 40 de minute pe micul ecran, au creat, inevitabil o stare de tensiune, de panică, în întreaga ţară. Ceea ce s-a întâmplat a doua zi în Bucureşti, începând cu primele ore ale dimineţii, a fost o reactie tot atât de inevitabilă; spirala violenţei odată iniţiată, urcă întruna. Aceasta reacţie s-ar fi produs şi în lipsa apelului prezidenţial, care a avut ca principal efect diminuarea creditului de care se bucura preşedintele şi guvernul" http://www.revista22.ro/dosar-mineriada-1818.html.
[20] Ghiu, „ Sentimentul datoriei împlinite", *22*, 24, 1991, p. 2.
[21] Sorin Faur," La omologare", *22*, 21,1991, p. 2.

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)

Mass-media, afacerile, sindicatele şi politica: parteneriate „strategice”

6 decembrie 2009: Traian Băsescu este reales Preşedinte al României în al doilea tur de scrutin. Se infirmă astfel unul din miturile recente cultivate chiar de către mass-media, şi anume că nu se poate câştiga un război împotriva presei[22]. Titluri din revista „22”[23]: „Băsescu II, născut din ura mogulilor şi prostia lui Geoană”, „Aroganța oligarhilor i-a făcut cadou lui Băsescu al doilea mandat”, „Victorie împotriva tuturor”, „Au pierdut împreună”. Aceste titluri vorbesc cumva de la sine despre situația mass-media reflectată de revista „22”: „70.000 de români în plus față de votanții lui Mircea Geoană au făcut diferența în ceea ce trebuia să fie punctul culminant al «Watergate»-ului român început în 2007, odată cu acțiunea de suspendare a lui Traian Băsescu din funcția de președinte”[24].

Probleme generale ale mass-media, aşa cum apar în revista „22”: degradarea generală a nivelului dezbaterilor publice; polarizare politică excesivă; luări de poziție tendențioase; şantajul de presă; presiuni prin campanii de presă făcute de Antene şi Realitatea SOV asupra instituțiilor statului (Fiscului, CNSAS, ANI, CNA)[25]; apariția de stenograme din dosarele DNA aparținând lui Voicu, Vântu sau refritoare la încercarea de şantaj asupra şefului ANI, Macovei, de către Sorin Roşca Stănescu şi Bogdan Chireac, rămaşi încă nesancționați penal; încercarea de canonizare a marelui pontif al național-comunismului, Adrian Păunescu[26]; „mogulizarea” presei, dovedită indirect prin stenogramele din dosarele Vântu; calomnia constantă, minciuni şi rea credință, nevoia de audiență cu orice preț; informațiile denaturate, ca să nu le spunem dezinformări; alianțele dintre liderii de sindicat, partide politice şi moguli de presă; etichetele puse de Preşedintele actual: „tonomate” şi „mogul”; parteneriatul dintre trusturile media şi opoziția politică; partizanatul agresiv şi obedient al moderatorilor, redactorilor şi editorilor; linşajul media al Preşedintelui şi al partidului de la guvernare, printre altele explicabil şi prin nevoia de defulare publică, de găsire a unui țap ispăşitor în vreme de criză economică accentuată: „Watergate”, dar cu manipulări şi injurii, nu cu dovezi – toate acestea au condus la transformarea opiniei publice şi a spațiului public într-un câmp de luptă partizană, împiedicând posibilitatea de dezvoltare a unei piețe concurențiale a opiniilor celor mai productive pentru viața comunității în ansamblul ei, precum şi pe aceea a satisfacerii nevoii de informații veritabile.

[22] Acest aspect a fost remarcat de către Sorin Bocancea într-o discuție privată.
[23] *22*, 50, 2009.
[24] Andrei Cornea, „Victorie împotriva tuturor”, 50, 2009, p. 4.
[25] Andreea Pora, „Presa Malpraxis”, *22*, http://www.revista22.ro/arhiva-2010-06-29.
[26] Personal, cred că tabloidizarea şi OTV-izarea mass-media au început odată cu reactivarea în spațiul public, după decembrie ’89, a jurnaliştilor (C.V. Tudor, Adrian Păunescu, Eugen Barbu) care au slujit Securitatea în perioada comunistă şi care aveau pe atunci sarcina de a discredita diaspora şi orice posibilă opoziție la regimul comunist. „Stilul” publicațiilor Europa, Totuşi Iubirea, România Mare, Socialistul, dar şi al personajelor gen C. V. Tudor, A. Păunescu, Gheorghe Funar, Ghe. Dumitraşcu, George Pruteanu, George Becali care au făcut şi fac încă audiență, nesancționat public, a încurajat degradarea până la tabloidizare a unei bune părți din mass-media.

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)

Trebuie remarcată, de asemenea, şi o oarecare idiosincrazie a celor care semnează în revista „22" cu privire la derapajele mass-media şi mai ales cu privire la „mogulizare". Insistenţa intelectualilor asupra temei „mogulizării" presei şi a statului de drept se datorează, după părerea mea, unei scheme abile[27], dar clasice, puse în fapt la trustul Realitatea Media de către Sorin Ovidiu Vântu: în primii ani de la preluarea acestui trust am avut poate de-a face cu cel mai echilibrat peisaj mass-media. Postul Realitatea TV mai trăieşte încă din trendul de credibilitate câştigat în acei ani şi tocmai din cauza acestei credibilităţi reale a apărut dezamăgirea uriaşă, şi aceasta cu atât mai mult cu cât la Realitatea TV sunt angajaţi Stelian Tănase, fondator al GDS şi al revistei „22", precum şi Emil Hurezeanu, analist şi publicist care a fost prezent constant în paginile aceleiaşi publicaţii. Referinţele la aceştia sunt destul de frecvente (pentru că au reprezentat o speranţă într-o presă onestă) acuza fiind că, deşi sunt acolo, nu fac absolut nimic pentru normalizarea discursului acestui post de televiziune.

În luna octombrie 2010, în contextul trimiterii în judecată a lui Sorin Ovidiu Vântu pentru fapte de favorizare a infractorului, în mass-media apar stenogramele unor convorbiri ale acestuia cu directori editoriali şi alţi jurnalişti cu vizibilitate publică. Stenogramele sunt imediat luate ca dovezi[28] ale implicării patronilor de presă în politica editorială a ziarelor şi a posturilor TV, precum şi ale implicării active în politică pentru a obţine protecţia personală sau a afacerilor[29]: „mulţi sunt cei care au spus că era important să se publice stenogramele, pentru a dovedi că Vântu le sufla în gură şefilor săi editoriali. Asta ca să arăţi publicului cum înţeleg mogulii să facă (pe) politica editorială. «Că altfel nu aveam cum», era argumentul suprem"[30]. Şi, într-adevăr, multe pasaje din aceste stenograme devoalează nu atât calitatea umană primitivă şi prozaică a celor implicaţi, precum şi a convorbirilor lor cât mai ales „cenzura, ingerinţele editoriale, transformarea presei în «organizaţie», în fapt, într-o maşinărie întoarsă cu cheia, pusă în serviciul intereselor de business ale patronului, modalităţile prin care

[27] Andreea Pora & Virgil Burla, De la Armaghedon la stenograme, dosar, *22*, http://www.revista22. ro/de-la-armaghedon-la-stenograme-9212.html, 1077 (accesat la 26.10.2010): „Până la un punct, adică până la scurt timp după alegerile prezidenţiale, Vântu a lăsat nişte «supape», Academia Caţavencu, Radio Guerrilla, Vox Publica, unde şurubul nu era strâns la maximum, «supape» folositoare pentru credibilizare, dar şi loc de «disidenţă» pentru jurnaliştii care nu reuşeau să fie soldaţii disciplinaţi de care mogulul avea nevoie."

[28] Pora & Burla, De la Armaghedon la stenograme, dosar, *22*, http://www.revista22.ro/de-la-armaghedon-la-stenograme-9212.html, 1077 acesat la (accesat la 26.10.2010): „Stenogramele nu sunt decât confirmarea a ceea ce se vede pe ecran, a ceea ce intuiam că se află în spatele campaniilor, explicaţia pentru derapajele de pe scena politică".

[29] De ce s-a „mogulizat" mass-media din România? (În paranteză, fie spus, nu ştiu de ce nu repugnă termenul depreciativ, defăimător şi cu conotaţii medievale de „mogul" preluat de la Preşedintele României). Ipoteza mea este următoarea: dincolo de apărarea intereselor economice şi politice, dincolo chiar de obţinerea de profit din afacerile cu mass-media, miza cea mare a „mogulilor" o constituie nevoia de respect şi de prestigiu, de respectabilitate. Întrucât planează suspiciuni mari asupra manierei în care şi-au dobândit averile, suspiciuni întărite şi de prezenţa lor constantă la DNA, precum şi insistenţei cu care clamează că dosarele de la DNA sunt fabricate politic, ei vizează nu atât câştigarea puterii politice, care le-ar oferi posibilitatea de a interveni în aceste dosare, ci mai ales respectul şi prestigiul public.

[30] Ioana Avădani, „Două idei în acelaşi timp şi o pădure de dubii", *22,* http://www.revista22. ro/ articol-9213.html, 1077(2010).

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)

aceasta este folosită ca armă împotriva actorilor de pe scena politică sunt şi vor fi mereu de interes public major. În plus, cât de «privată» este viaţa privată interceptată? Protagoniştii nu discută despre amante, neveste, copii, boli sau rufele murdare din debara. Subiectele sunt abolirea dreptului la liberă exprimare în «organizaţie», orchestrarea campaniilor de presă împotriva unor instituţii ale statului, cum este ANAF, aflat în control la trustul Realitatea, intimidarea procurorilor şi judecătorilor care îi instrumentează dosarul, manipularea «prostimii».[31]. Deopotrivă, aceste stenograme devoalează cel puţin vanitatea şi voinţa acestui patron de trust „de a face" marile jocuri politice şi economice[32]. Nu vom insista asupra manierei în care se raportează revista *22* la aceste stenograme. Editorialul Andreei Pora le rezumă, sintetizând totodată şi tipurile de reacţie publică apărute odată cu divulgarea stenogramelor în presă. Vom remarca însă ceea ce ni se pare de o gravitate extremă, şi anume că, deşi toată lumea intuieşte sau chiar ştie cum este de facto situaţia, nu se găsesc totuşi şi altfel de dovezi prin care să se neutralizeze sau să se stopeze juridic derapajele patronilor de presă, iar cazurile „dovedite" prin stenograme nu produc condamnări juridice şi mai ales din partea opiniei publice.

Concluzii

Problema urgentă nu constă în faptul că există presă partizană sau chiar trusturi de presă care răspund intereselor economice şi politice ale patronilor, ci faptul că această presă partizană politico-economic este un instrument de şantaj politic şi economic în defavoarea informării corecte a cetăţenilor. Totodată această presă este dominantă pe piaţa opiniei publice, confiscând cea mai mare parte a audienţei, astfel încât acea parte a mass-media care este relativ independentă economic şi politic precum şi echidistantă, obiectivă şi corectă faţă de public nu mai are nicio şansă faţă de acapararea prim-planului de către presa partizană care reuşeşte să modeleze, printr-o repetiţie insistentă, opinia publică cu temele şi în forma care îi favorizează interesele. Ce vrem să susţinem e că legitimitatea unei opinii sau a alteia este obţinută prin efectul pervers

[31] Andreea Pora, „Banii lui Vântu au miros", *22*, http://www.revista22.ro/articol-9208.html, 1077(2010).

[32] „Stenograme din dosarul SOV: Discuţiile cu şefii Realitatea şi cu Nistorescu, Chirieac şi Drăgotescu" 18 octombrie 2010, ediţia online, http://www.revista22.ro/font-colorcc0000stenograme-din-dosarul-sov-discu355iile-cu-351efii-rea-9149.html: „S.O.Vântu: – Măi, şi ca să spunem până la capăt, suspendarea a fost făcută ca urmare a aliaţelor pe care le-am construit eu pentru suspendare, pentru că mi-a deschis dosarul cu Banca Agricolă. Chirieac: Da. S.O. Vântu: - Şi am vrut să-i dau o lecţie, dar nu până la capăt. ... S. O. Vântu: Mâine, dacă fac o înţelegere cu Băsescu, Moşule, sunt cu tine, din momentul acela am dat ordin în organizaţie şi organizaţia este cu Băsescu. Punct. Fără abateri de genul fac înţelegere cu ăla şi mă trezesc două fete cinci castele. Am decis că luptăm împotriva lui Băsescu, toată organizaţia trebuia să lupte împotriva lui Băsescu cu toate armele." A se vedea şi http://www.revista22.ro/font-colorcc000dosar-22-font-presa-oligarhilor-6492.html: Andreea Pora, Dosar Presa Oligarhilor: „Din postura de actori politici, cei trei oligarhi vor nu doar să schimbe preşedinţi, guverne şi majorităţi parlamentare prin campaniile duse de trusturile pe care le controlează, dar şi să redeseneze mecanismele de funcţionare ale statului de drept, să decidă ierarhii sociale şi intelectuale. În general, acestea se subscriu propriilor interese economico-financiare sau sunt în legătură cu dosarele în care sunt anchetaţi de procurori".

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)

al repetiţiei şi nu pe temeiul adevărului, adică al dovezilor cu care este probată acea opinie. Iar acest fel de a face presă tinde să devină normalitatea. Consecinţele neintenţionate sau poate deliberate ale acestui stil de a face presă constă în faptul că opinia publică ajunge să fie sedată, anesteziată de judecăţile globale sau prin opiniile de tipul: toţi mint, referitoare la jurnalişti, şi toţi mint, sunt corupţi şi fură, referitoare la oamenii politici. O altă consecinţă care afectează, poate în mod global, mass-media este aceea că funcţia sa principală, adică de „câine de pază", de informare şi de critică a puterii şi a societăţii ajunge să fie denaturată într-o asemenea măsură încât mass-media se autodiscreditează[33]. Vreau să spun că, începând din 2007 şi până în prezent, spre deosebire de anii '90, critica puterii şi a guvernării este într-atât de extinsă, atât de vehementă şi neprofesională încât vocea guvernării abia dacă se mai aude. Şi, doar prin contrast cu această situaţie, critica echilibrată, obiectivă şi imparţială apare ca fiind susţinătoare a puterii: intelectualii din GDS şi de la revista *22*, precum şi alţii, au fost etichetaţi rapid ca fiind „intelectualii lui Băsescu" deşi multe, foarte multe din paginile revistei au fost extrem de critice la adresa Preşedintelui, a Guvernului şi a guvernării. Cu alte cuvinte, mass-media riscă să se autodiscrediteze din lipsa dovezilor cu care face o critică partizană, interesată, neprofesională a Preşedintelui şi partidelor aflate la guvernare şi, pe cale de consecinţă, este posibil ca pe viitor funcţia de critică în genere a puterii să fie subminată prin pierderea credibilităţii.

Riscând şi o judecată în loc de o concluzie generală, am putea spune că, pe fond, democraţia din România post-comunistă are aceeaşi urgenţă: cetăţenii români nu dispun încă de un segment mass-media care să fie suficient de independent din punct de vedere politico-economic, astfel încât ei să beneficieze de o informare corectă, obiectivă, echilibrată şi echidistantă.

Bibliografie:

Revista *22*, numerele 45 (1990), 47 (1990), 49 (1990), 5 (1991), 10 (1991), 21 (1991), 24 (1991), 42 (1991), 50 (1991), 51 (1991), 2 (1992), 3 (1992), 5 (1992). http://www.revista22.ro/arhiva, anii 2009 – 2010.

[33] Rodica Palade, „România din canalele de ştiri", http://www.revista22.ro/articol-6491.html, 1017 (accesat la 1.09.2009): „Ultimul Barometru Global al Corupţiei (iunie 2009), realizat anual de Transparency International încă din 1992, înregistrează o mutaţie spectaculoasă: la capitolul încredere, presa din România cade de pe locul trei, pe care îl ocupase ani în şir, după Biserică şi Armată, în plutonul celor mai corupte instituţii. Oamenii au reuşit să identifice mecanismul perfid al manipulării şi taxează ca şi cum ar fi fost de faţă la tranzacţiile oneroase care se fac astăzi între sfera politică, economică şi presă".

BDD-V304 © 2011 Institutul European
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:18 UTC)